

L'ENTONACIÓ DEL PALLARÈS I LES PREGUNTES ABSOLUTES DELS ERASMUS: DUES INVESTIGACIONS EN CURS

Dolors Font-Rotchés¹ i Agnès Rius-Escudé²

Dep. Filologia Catalana, Universitat de Barcelona

¹dolorsfont@ub.edu; ²agnesrius@ub.edu

Resum:

Hem realitzat dues investigacions d'anàlisi melòdica: una sobre els trets melòdics bàsics del parlar del pallarès, formada per 96 enunciats de parla espontània emesos per 21 informants de diferents zones del Pallars. S'han obtingut contorns dels 6 primers patrons entonatius descrits en el català, i també diversos trets d'èmfasi bàsics. I, una altra, sobre les preguntes absolutes que fan els estudiants Erasmus. Es basa en 31 preguntes emeses per 15 aprenents de català com a L2. Es constata que aquests gairebé mai no segueixen l'estructura pròpia de les preguntes absolutes del català, la qual cosa explica els malentesos que tenen lloc entre un parlant, que fa una pregunta, i un interlocutor, que la percep com una afirmació i, per consegüent, no respon.

Paraules clau: Subdialecte pallarès, Català com a L2, Interllengua, Patrons entonatius, Èmfasis melòdics

Resumen:

Hemos realizado dos investigaciones de análisis melódico, una sobre las características básicas del habla del pallarés formada por 96 enunciados de habla espontánea emitidos por 21 informantes de diferentes zonas del Pallars. Se han obtenido contornos de los 6 patrones entonativos descritos en el catalán, y también diversas características de énfasis básicas. Y, otra sobre las preguntas absolutas que hacen los estudiantes Erasmus. Se basa en 31 preguntas emitidas por 15 estudiantes que aprenden catalán como L2. Se constata que éstos casi nunca siguen la estructura propia de las preguntas absolutas del catalán, lo cual explica los malentendidos que hay entre un hablante, que pregunta, y un interlocutor, que la percibe como una afirmación y, por consiguiente, no responde.

Palabras clave: Subdialecto pallarés, Catalán como L2, Interlengua, Patrones entonativos, Énfasis melódicos

Abstract:

We have conducted two melodic analysis investigations, one about the basic melodic characteristics of the Pallarese speech one consists of 96 statements of spontaneous speech issued by 21 informants from different areas of Pallars. Intonation patterns were compared with those obtained in the description of intonation in Catalan and the first six patterns described have been identified as well as characteristics Catalan emphasis. And another one about the absolute questions that the Erasmus students ask. Is based on 31 absolute questions asked by 15 Catalan learning students as an L2. The investigation states that these learners hardly ever follow the characteristic structure of the Catalan absolute questions, which explains the misunderstandings that occur between the speaker that asks the question, and an interlocutor, who perceives it as a statement and, therefore, does not answer.

Keywords: *Pallarese subdialect, Catalan as L2, Interlanguage, Intonation patterns, Melodic emphasis*

1. JUSTIFICACIÓ / INTRODUCCIÓ

Hem realitzat dues investigacions d'anàlisi melòdica, una, basada en els trets melòdics de l'entonació del pallarès, i una altra, sobre les preguntes absolutes que fan els estudiants Erasmus que aprenen català.

El pallarès, segons Veny (1987:138), Sistac (1998:9) i Bosch Ignés (2006), és un dels parlars més conservadors del català a causa de les condicions geogràfiques de les valls on es parla, realitat que ens fa pensar que, des d'un punt de vista prosòdic, pot presentar trets específics. Malgrat això, l'estudi del perfil melòdic d'aquest subdialecte continua essent un aspecte que gairebé no s'ha explorat.

Prieto et al. (2008, 2010) a *L'atles interactiu de l'entonació del català* realitzen un estudi de la prosòdia i de l'entonació dels dialectes catalans, però no dels subdialectes. En aquest sentit, descriuen alguns trets de les declaratives, de les interrogatives o d'altres tipologies gramaticals del dialecte nord-occidental i, per fer-ho, escullen informants procedents de diferents contrades, com Tremp, Sort, Lleida, Balaguer, algunes de les quals es troben enclavades en aquest subdialecte. Els resultats que aporten, doncs, no constitueixen un estudi concret del pallarès.

Quant a la investigació sobre les preguntes absolutes que fan els estudiants Erasmus, en determinats contextos pragmàtics sovint té lloc un malentès entre un parlant, que fa una pregunta, i un interlocutor, que la percep com una afirmació i, per consegüent, no respon. Aquest tipus de malentès comunicatiu, que pot donar-se entre parlants competents en determinats contextos, se sol desfer amb naturalitat; ara bé, en el cas de parlants procedents d'una altra llengua, com és el cas d'aquests estudiants, és un fenomen que es dona més freqüentment i que els dificulta la comunicació amb els nadius.

Aquests són, doncs, els motius pels quals hem cregut interessant abordar-ne l'estudi.

2. OBJECTIUS

Quant al parlar pallarès, els objectius que ens vam proposar van ser:

1. Descriure els patrons entonatius i els trets melòdics emfàtics de l'entonació del pallarès.
2. Comprovar si aquest subdialecte presenta trets melòdics específics que el singularitzin.

Quant a les preguntes absolutes dels Estudiants Erasmus:

3. Descriure com els Erasmus, aprenents de català L2, fan les preguntes absolutes.
4. Comparar-les amb els patrons melòdics interrogatius establerts per al català.
5. Donar explicació dels motius pels quals pot tenir lloc un malentès entre un aprenent de català com a llengua estrangera i el seu interlocutor.

3. MATERIAL I MÈTODES

La investigació del pallarès, que vam realitzar conjuntament amb Mireia Pérez (Rius-Escudé i Pérez-Peix, 2012), es va dur a terme a partir de 96 enunciats de parla espontània, real i genuïna, extrets a partir de quatre hores de gravacions del *Corpus oral de l'Oficina de llengua i literatura de Ponent i el Pirineu* (2000-2012),¹ el qual està constituït per un elevat nombre d'entrevistes efectuades a les diverses zones del Pallars. A les entrevistes, els informants parlen sobre qüestions o fets relacionats amb la seva infantesa, la seva joventut, la seva vida laboral i professional, les tasques quotidianes, entre d'altres, i en les quals la intervenció de l'entrevistador és mínima.

Els enunciats seleccionats van ser emesos per 21 informants, 12 homes i 9 dones, d'edats compreses entre 48 i 101 anys, parlants nadius procedents de diverses zones del Pallars Sobirà (Vall de Cardós, vall Ferrera, vall d'Assua, Port del Cantó i Valls d'Àneu) i del Pallars Jussà (Vall Fosca i Montsec nord-la Terreta). De tot aquest corpus, 59 enunciats han estat produïts per homes, un 61%, i 37, per dones, un 39%.

La investigació de les preguntes dels Erasmus s'ha dut a terme a partir de 31 enunciats-pregunta, extrets a partir de les tasques realitzades a l'aula amb alumnat del curs EILC (Erasmus Intensive Language Courses), A1, de 60 hores, durant el setembre de 2012 al Servei Lingüístic de la Universitat de Lleida (UdL).

Les preguntes absolutes van ser emeses per 15 informants, 9 noies, un 60%, i 6 nois, un 40%, d'edats compreses entre els 18 i 22 anys, de diversa procedència: 5 italians, un 33%; 3 polonesos, un 20%; 3 alemanys, un 20%; 2 txecs, un 13%; 1 belga, un 7%; i 1 grec, un 7%.

Per realitzar l'anàlisi del pallarès i de les preguntes dels Erasmus, ens hem basat en el marc teòric que Francisco J. Cantero va descriure a *Teoría y análisis de la entonación* (2002) i en la proposta de protocol per portar-lo a terme, *Protocolo para el análisis melódico del habla* (Cantero i Font-Rotchés, 2009).

¹Agraïm la col·laboració de *l'Oficina de llengua i literatura de Ponent i el Pirineu* de la Universitat de Lleida que ens ha facilitat les entrevistes dels informants pallaresos.

Per fer l'anàlisi acústica d'ambdues investigacions hem utilitzat l'aplicació d'anàlisi i síntesi de veu *Praat* (Boersma i Weenink, 1992-2011), que ens ha permès extreure els valors tonals absoluts de les vocals (en Hertz), els quals relativitzem, calculant el percentatge d'ascens i de descens que té lloc entre un segment vocàlic i el següent. Els algorismes resultants ens permeten representar les melodies de qualsevol enunciat i elaborar-ne els gràfics.

4. RESULTATS

El parlar pallarès

Els patrons no emfàtics (Font-Rotchés, 2007:107) són els que s'anomenen així perquè els seus contorns típics es perceben amb el tret /-emfàtic/. Es tracta del patró 1, amb Inflexió Final descendent; del 2, amb Inflexió Final ascendent (de 10% a 80%), i del 3, amb Inflexió Final ascendent ($\geq 80\%$). Dels 96 enunciats que hem obtingut, 46 (un 47,9%) corresponen al patró 1, 33 (un 34,3%), al patró 2, i 2 (un 2%), al patró 3, els quals sumen 81 (un 84,2 % d'enunciats del corpus).

Dels 46 contorns del patró 1, 14 presenten un contorn neutre típic, mentre que la majoria, 32, contenen algun tret d'èmfasi. Dels 33 contorns del patró 2, 19 presenten un contorn neutre típic, mentre que els altres 14 contenen algun tret d'èmfasi.

Els patrons emfàtics (Font-Rotchés, 2007:163) són els que s'anomenen així perquè els seus contorns típics es perceben amb el tret /+emfàtic/. En total, se n'han descrit cinc de diferents, però en el nostre corpus només n'hem trobat tres: el patró 4, Inflexió Final amb nucli elevat (de 10% a 50%), amb 5 enunciats; el 5, Inflexió Final ascendent-descendent, amb 4 enunciats, i el 6 Inflexió Final descendent-ascendent (de 10% a 120%), amb 6. Tots 15 enunciats constitueixen un 15,8%, del total de contorns analitzats.

Del patró 7, Inflexió Final amb nucli elevat ($\geq 50\%$), i del patró 8, Inflexió Final descendent-ascendent ($\geq 120\%$), no s'han trobat contorns en el corpus analitzat, cosa que no vol dir que no existeixin en la parla del Pallars. Els contorns d'aquest tipus de patrons són interrogatius i emfàtics alhora, la qual cosa implica que per produir-los calen contextos emfàtics molt concrets.

En els contorns del corpus, hem trobat onze tipus d'èmfasi, quatre dels quals es troben al primer pic (ascens de més d'un 40%, desplaçat a la vocal àtona anterior, desplaçat a la vocal àtona posterior, desplaçat a la vocal tònica posterior) i, set, al cos (de paraula ascendent, de regularitat, d'irregularitat, de cos ascendent, declinació pronunciada, de paraula ascendent-descendent, de paraula descendent-ascendent). La majoria ja havien estat descrits per al català a Font-Rotchés (2007, 2011), excepte els de paraula ascendent-descendent (vegeu figura 1) i descendent-ascendent, els quals han estat descrits per al menorquí (Pons, 2012), seguint la mateixa metodologia.

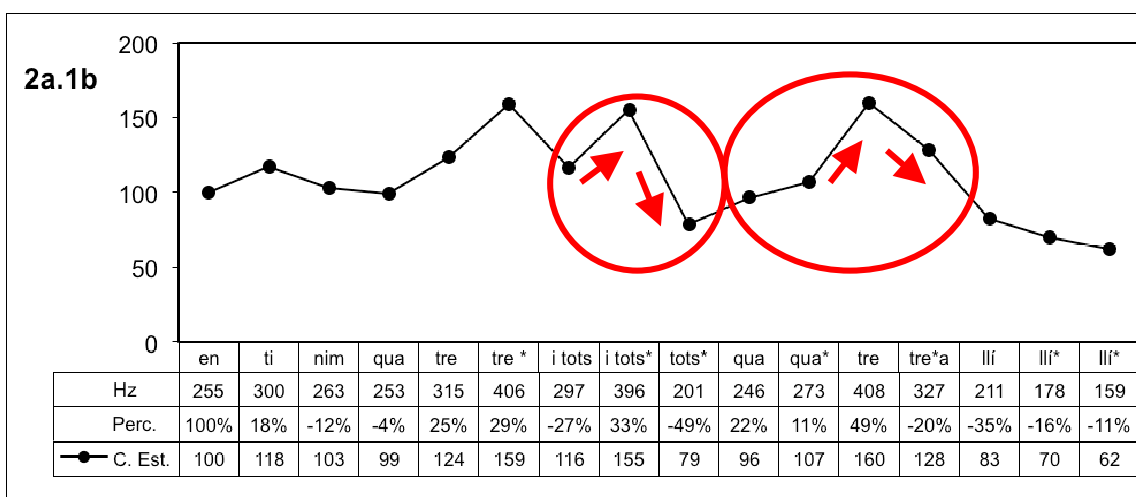

Figura 1. Contorn amb un èmfasi de paraula ascendent-descendent: *En tinim quatre i tots quatre allí.*

Les preguntes absolutes produïdes pels Erasmus

Dels 31 enunciats-pregunta que hem obtingut per treballar les preguntes absolutes dels estudiants Erasmus, 10, un 32,3%, tenen una terminació del patró 1 (descendent o ascendent fins a un 10%), propi de les declaratives. Un total de 15 enunciats, un 48,4%, en presenten una pròpia del patró 2, però amb un ascens discret, d'un 10% a un 40%, i 3, un 9,7%, amb un ascens més marcat (40%-80%); aquests ascensos són propis dels enunciats suspensos. Només 1 enunciat, un 3,2%, respon a l'estructura melòdica del patró 3 (ascens + 80%), que és el propi de les preguntes. I, finalment, 2, un 6,4%, tenen altres patrons (vegeu figura 2).

Patró 1 Descendent Ascendent (10%)	Patró 2 Ascendent (10%-40%)	Patró 2 Ascendent (40%-80%)	Patró 3 Ascendent (+80%)	Altres
10	15	3	1	2
32,3%	48,4	9,7	3,2%	6,4%

Figura 2: Patrons utilitzats pels Erasmus per fer preguntes.

A continuació, un exemple de patró 1. Inflexió final descendent o ascendent (+10%), *Aquest hivern has practicat català*, (vegeu figura 3), en el qual trobem un ascens d'un 8%:

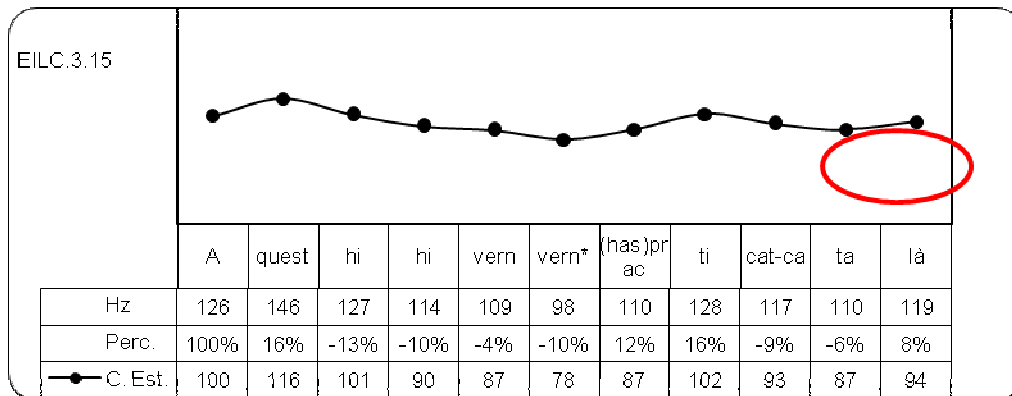

Figura 3: Aquest hivern has practicat català?

I un exemple del patró 2. Inflexió final ascendent (10-80%), *A les nou has beuret cafè amb llet?* (vegeu figura 4), en el qual l'ascens és d'un 14%.

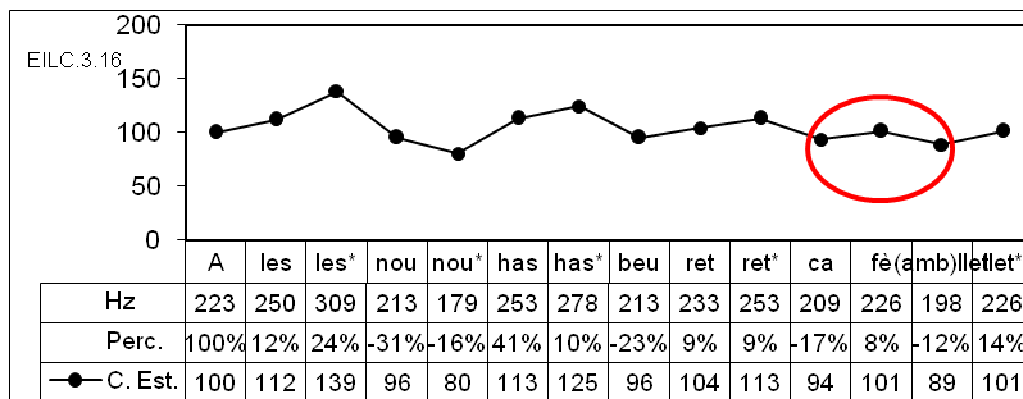

Figura 4. A les nou has beuret cafè amb llet?

5. CONCLUSIONS / FUTURES INVESTIGACIONS

En la investigació del parlar pallerès hem obtingut contorns dels sis primers patrons entonatius descrits per al català, però cap que es correspongui amb el patró 7 o amb el 8, els quals són /+interrogatius + emfàtics/ i poc freqüents en la llengua perquè necessiten contextos molt específics.

També hem trobat els trets d'èmfasi bàsics que coincideixen amb el català central i amb les descripcions del català general. En aquest sentit, hem trobat exemplificats quatre tipus d'èmfasi al primer pic: quan es troba en la culminació d'un ascens superior a un 40%, desplaçat a una vocal àtona anterior, a una àtona posterior o a una tònica posterior. Pel que fa al cos, hem constatat èmfasi de paraula ascendent, de regularitat, d'irregularitat, de cos ascendent i de declinació pronunciada.

A més, en l'anàlisi de la parla palleresa hem obtingut dos tipus d'èmfasi que, fins ara, només s'havien descrit per al menorquí: el de paraula ascendent-descendent i el de paraula descendent-ascendent.

Constatem, doncs, que partint d'un corpus de 96 enunciats procedents del subdialecte del pallerès, en el qual participen 21 informants, entre homes i dones, que, en general,

segueixen els trets entonatius del català, amb algun tret melòdic específic compartit en aquest cas amb el menorquí. Es tracta, però, d'una primera aproximació. Caldrà, per tant, fer estudis més amplis i específics, amb una anàlisi més precisa del perfil melòdic del parlar –no solament del pellarès i del menorquí, sinó també dels altres, per descriure els trets lingüístics que comparteixen i els que els distingeixen.

En la investigació de les preguntes absolutes dels Erasmus, si reflexionem per què es produeixen aquests malentesos, creiem que la melodia de l'enunciat no és pròpia de les preguntes, l'estructura pròpia de l'enunciat no facilita la descodificació i el context no és favorable.

Els aprenents de català com a llengua estrangera fan servir el Patró 1. IF descendent o un ascens fins a un 10% que s'utilitza per a les declaratives i per a les preguntes pronominals i el Patró 2. IF Ascendent (de 10% a 80%) que s'utilitza per als enunciats no acabats, exclamatives poc emfàtiques i preguntes absolutes.

Així doncs, fer una pregunta amb aquests patrons pot provocar interpretacions errònies per part de l'aprenent: pensar que els catalans són mal educats, que no responen quan se'ls pregunta, que no escolten, que no els interessa el que diu, entre d'altres.

És important aprendre i ensenyar bé el patró 3 (+80%), per facilitar la comunicació i evitar malentesos, especialment, als qui aprenen català com a llengua estrangera.

A nivells superiors, caldrà introduir els altres patrons /+interrogatiu/ per facilitar la comunicació als aprenents de català com a llengua estrangera per tal que adquireixin una bona competència comunicativa.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BOERSMA, P.; WEENINK, D. (1992-2011): *PRAAT. Doing phonetics by computer*. Institute of Phonetic Sciences, University of Amsterdam, [Disponible a: <http://www.praat.org>].
- BOSCH IGNÈS, J. M. (2006): *L'àrea de llengua i els recursos dialectals. El dialecte pellarès als centres escolars*. Memòria de llicència retribuïda 2005-2006. Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa. Barcelona: Departament d'Educació.
- CANTERO, F. J. (2002): *Teoría y análisis de la entonación*. Barcelona: Ed. Universitat de Barcelona.
- CANTERO SERENA, F. J.; FONT-ROTCHÉS, D. (2009): «Protocolo para el análisis melódico del habla». *Estudios de Fonética Experimental*, 18, 17-32.
- FONT-ROTCHÉS, D. (2007): *L'entonació del català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FONT-ROTCHÉS, D. (2011): «Èmfasis bàsics de l'entonació en els contorns del català central». A LLORET, M. R.; PONS, C. (ed.), *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català*. Alacant: Institut Interuniversitari de filologia Valenciana, *Symposia Philologica*, 21, 193-216.
- OFICINA DE LENGUA I LITERATURA DE PONENT I EL PIRINEU (2000-2012): «Corpus oral de l'Oficina de llengua i literatura de Ponent i el Pirineu». Lleida: Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la Universitat de Lleida.
- PONS LLABRÉS, J. (2012): *Tendències bàsiques de l'entonació del menorquí*. Treball de fi de màster curs 2011-12. Universitat de Barcelona.

- PRIETO, P.; CABRÉ, T. (coords.) (2008): *Atles interactiu de l'entonació del català*. [Document disponible a: <http://prosodia.upf.edu/atlesentonacio/>].
- PRIETO, P.; CABRÉ, T.; VANRELL, M. M. (2010): «L'atles interactiu de l'entonació del català i el traçat de les isoglosses entonatives del català», *Caplletra*, 49, 1-25.
- RIUS-ESCUDE, A.; PÉREZ-PEITX, M. (2012): «El parlar pallarès. Aproximació als patrons entonatius bàsics», *Phonica*, 8, p. 84-105. [Document disponible a: <http://www.ub.edu/lfa/phonica.htm>].
- SISTAC, R. (1998): *El català d'Àneu*. Esterri d'Àneu: Consell Cultural de les Valls d'Àneu.
- VENY, J. (1987): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.